

ARCHIV BEZPEČNOSTNÍCH SLOŽEK

Zrušen stupeň utajení (svazku) dnem 1. 1. 2008 podle ustanovení § 157 odst. 3 zák. č. 412/2005 Sb.

4

OPERATIVNÍ PORADA MINISTRA VNITRA ČSSR

Č. j.: OSH-06042/89

V Praze dne 2. května 1989

~~TAJNÉ~~

Výtisk číslo: 8

Počet listů: 14

INFORMACE

K bodu: Informace o opatřeních přijatých a realizovaných u HS PS OSH k zabránění zběhnutí pohraničnicků do kapitalitické ciziny.

Důvody předložení:

K informaci ministra vnitra ČSSR a účastníků operativní porady

Obsah:

1. Důvodová zpráva
2. Informace

Předkládá: Náměstek ministra vnitra ČSSR
genmjr. *gl. 9. 8. 89* doc. RSDr. Stanislav Nezval

Materiál nesmí být rozmnožován a po projednání jej vraťte do 7 dnů sekretariátu FMV

OV-056/AD-OP-89

Důvodová zpráva

Ve dnech 10. a 12. února 1989 došlo u Pohraniční strážě ke dvěma případům zběhnutí pohraničnicků do Rakouska. Na základě toho jsem, kromě bezprostředních konkrétních opatření uložil náčelníku HS PS OSH genmjr. PhDr. Antonu Nemcovi, aby provedl rozbor dlouhodobého vývoje tohoto negativního jevu a zhodnotil účinnost opatření, která byla vedením HS PS OSH v posledních pěti letech přijímána k předcházení jeho výskytu.

Z provedeného rozboru vyplývá, že u HS PS OSH se těmito otázkám věnuje nepřetržitá pozornost, jsou přijímána reálná a účinná opatření a daří se soustavně počty případů zběhnutí snižovat. Přesto však, jak vyplývá z předkládané informace, jsou i zde rezervy, jak účinnost boje proti zběhnutí zvyšovat. Tyto rezervy jsou především v ještě důslednějším plnění preventivních opatření, která byla přijata a která dnes tvoří ucelený systém boje proti zběhovosti.

Rozborový materiál se předkládá pro informaci ministra vnitra s. genpor. Ing. Františka Kincla a účastníků operativní porady a navrhuje se, aby byl vzat na vědomí.

I n f o r m a c e

o opatřeních přijatých a realizovaných u HS PS OSH
k zabránění zběhnutí pohraničnicků do kapitalistické ciziny

I.

Trestný čin zběhnutí do ciziny (§ 283 Trestního zákona) je jedním z nejzávažnějších negativních jevů, ke kterým u Pohraniční stráže dochází a který ji provází od jejího vzniku. Od roku 1951 zběhlo do NSR nebo Rakouska celkem 382 pohraničnicků a nebylo jediného roku, kdy by ke zběhnutí nedošlo. To v průměru představuje 10 zběhů ročně i když se z úvahy vypustí léta, v nichž došlo k extrémně vysokému počtu zběhnutí, představuje roční průměr 6 zběhů. Jak je zřejmé z dlouhodobého přehledu (příloha č. 1), má výskyt tohoto jevu u Pohraniční stráže jasně sestupnou tendenci a v posledních deseti letech ani jednou nepřekročil dlouhodobý redukováný průměr.

V letech 1985-89 došlo u Pohraniční stráže celkově k 18 případům zběhnutí 20 pohraničnicků.

Jak ukazuje dlouholetá praxe je nebezpečí zběhnutí pohraničnicka do ciziny nutno považovat za jednu ze specifik Pohraniční stráže, protože služba u ní, zejména u rot prvního sledu, poskytuje nepřeborné množství příležitostí, aby tento trestný čin mohl být bez větších překážek a v celku s minimálním rizikem uskutečněn.

Z těchto důvodů je boj proti zběhnutí dlouhodobě v popředí pozornosti a stal se neoddelitelnou součástí činnosti všech velitelů a náčelníků, služebních i politických orgánů, stranických i mládežnických organizací.

Na základě analýz dlouhodobého vývoje jevu zběhnutí v Pohraniční stráži i na základě rozborů výsledků šetření každého jednotlivého případu, lze zběhnutí z hlediska motivů rozdělit do dvou základních charakteristických kategorií:

V první řadě je jedná o případy zběhnutí, ke kterým došlo v důsledku vnitřních faktorů, kdy příčinou zběhnutí je nesprávná

činnost a nedostatky v životě jednotek a útvarů PS, jako je na příklad šikanování, staromazáctví, přetěžování službou, nízká úroveň organizovanosti vojenského života, nepevný vojenský režim, neúčinná výchovná práce, pasivita a formálnost v činnosti stranických a svazáckých organizací. V podstatě se jedná o příčiny, jejichž společným jmenovatelem je nízká úroveň řídicí, organizační a politickovýchovné práce některých velitelů, náčelníků a politických pracovníků.

Skutečnost, že v posledních letech se počet případů zběhnutí, motivovaných těmito vnitřními faktory snižuje (z celkového počtu 20 zběhů v letech 1985-89 se dá do této kategorie zahrnout maximálně 6 případů, tj. 30 %), dokazuje sice, že v boji proti výskytu zběhnutí je dosahováno určitých výsledků, ale každý jednotlivý případ, ke kterému dojde, ukazuje, že v této oblasti je stále řada nedostatků a rezerv, jejichž řešení a využití musí být neustále ve středu pozornosti služebních a politických orgánů i stranických organizací.

Tak například:

- bezprostřední příčinou zběhnutí des. Daňka a voj. Vondráška, ke kterému došlo 20. 5. 1985 u 7. brigády PS, byly nedostatky a benevolence funkcionářů 13. roty PS v organizaci volna pohraničnicků; oba jmenovaní se na vycházce přivedli do podnapilého stavu, přišli opožděně k jednotce a nenastoupili do plánované služby; pak z obavy před trestem využili nedostatků v režimu u roty, odcizili zbraně, nepozorovaně odešli z objektu roty a zběhli do NSR;
- obdobné příčiny bezprostředně zapříčinily také zběhnutí svob. Průška a voj. Čajky rovněž od 7. brigády PS, ke kterému došlo 7. 7. 1986. Oba jmenovaní se při návratu ze sportovní soutěže přivedli do podnapilého stavu a nevrátili se ve stanovené době k jednotce. Když jim ZVP roty, který je byl hledat, pohrozil, že je po návratu k jednotce potrestá a ponechal je dále bez dozoru, nevrátili se již na rotu a z obavy před trestem využili nedostatečně zajištěné vodoteče, překonali signální stěnu a zběhli do NSR;

- zběhnutí mjr. Vorlíčka od 15. brigády PS 7. 7. 1985 i rtm. Bureše od 4. brigády PS 1. 10. 1988 bylo v konečné fázi umožněno hrubým porušením zásad vstupu na vnější stranu ŽTZ funkcionáři roty.

Podstatně složitější situace v boji proti zběhnutí je v těch případech (a jak ukazuje přehled, těch je v poslední době většina - více než 2/3), kdy motivací ke zběhnutí jsou vnější vlivy a faktory nezávislé na Pohraniční stráží, jako je vliv rodiny a prostředí, ve kterém se pohraničník pohybuje před nástupem vojenské základní služby. Mimo pozornost nelze ponechat ani dopady vlivu vnitropolitické situace a společenských problémů, což přesvědčivě ilustruje na příklad pronikavý nárůst případů zběhnutí v krizovém období /1968- 23, 1969- 46, 1970- 29).

Ve většině případů potencionální zběhové přicházejí k Pohraniční stráží již s úmyslem zběhnout do kapitalistické ciziny a službu u Pohraniční stráže považují za ideální příležitost k jeho uskutečnění. To mimo jiné dokumentuje i skutečnost, že v letech 1985 - 1989 uskutečnilo více než 2/3 zběhů svůj záměr bezprostředně po svém příchodu k jednotce - jakmile se zorientovali a našli si vhodnou příležitost.

Zejména zařazení k prvosledové pohraniční rotě poskytuje příslušníkovi, který k Pohraniční stráží přišel již s úmyslem zběhnout do ciziny, téměř ideální možnosti. Pohraničníci se denně zúčastňují výkonu služby na státních hranicích, znají systém ochrany státních hranic a jeho slabá místa, znají systém a konkrétní stav zejména technických zařízení na státních hranicích, znají nejvýhodnější cesty ke státní hranici a jsou schopni se orientovat v místním terénu. I když pohraničníci vykonávají službu ve dvojicích, je v průběhu služby řada případů, kde se pohraničníci mohou (byť na krátký čas) od sebe vzdálit.

Rovněž samotná dislokace pohraničních rot v blízkosti státních hranic, mnohdy na vnější straně trasy zejména technických zařízení, poskytuje celou řadu možností k nenápadnému opuštění objektu a k snadnému odchodu ke státním hranicím.

Zběh si proto může vybrat nejvýhodnější místo a nejvýhodnější okamžik k uskutečnění zběhnutí. Je skutečností, že tuto volbu mu mnohdy usnadní nepřesný a nenáročný výkon služby některých pohraničnicků a nedostatky v režimu služby a života u jednotky.

U jednotky je obtížné odhalit úmysl, nebo získat signály nasvědčující přípravě ke zběhnutí. U zběhnutí uskutečněných v letech 1985 - 1989 se to nepodařilo ani v jediném případě. Potencionální zběh se snaží svůj úmysl utajit. Chová se tak, aby na sebe neupouštěval pozornost, ve většině plní ukládané úkoly dobře a iniciativně.

V těchto případech, kdy potencionální zběhové přicházejí k Pohraniční strážci již s úmyslem využít služby na hranici ke zběhnutí, jsou možnosti zabránit jim v uskutečnění tohoto trestného činu velmi omezené.

To potvrzuje i většina případů zběhnutí, k nimž došlo v období let 1985 - 1988:

- z výkonu služby u bezpečnostní závory na OPK D. Dvořiště u 15. brigády PS zběhl 25. 2. 1985 voj. Harach do Rakouska, který využil situace, kdy velitel hlídky prověřoval příčinu signálu na signálním zařízení;
- z technické hlídky, která prováděla opravu spojení na vnější straně ženiijně technického zařízení u 1. roty 9. brigády PS, zběhl 11. 7. 1985 do NSR voj. Pagáčik, který využil neorganizovanosti práce a nízké bdělosti hlídky;
- dne 3. 6. 1985 zběhl ze služby tříčlenné osádky člunu na stanovišti u 11. brigády PS voj. Novák, který se pod záminkou vykonání osobní potřeby vzdálil ze stanoviště a přeplaval řeku Moravu do Rakouska,
- 13. 8. 1986 ve službě v technické hlídce voj. Kratochvíl od 4. brigády PS využil nepozornosti a nerozhodnosti velitele hlídky, odzbrojil ho a zběhl do Rakouska;
- v noční době dne 21. 8. 1986 opustil nepozorovaně objekt 7. roty 9. brigády PS voj. Čabrada, podlezl oplocení kolem roty, která je dislokována na vnější straně ženiijně technických zařízení a zběhl do NSR;

- 25. 9. 1986 využil příslušník 3. roty 4. brigády PS voj. Behan při výkonu služby nepozornosti velitele hlídky, přinutil ho k odložení zbraně, postřelil služebního psa a zběhl do Rakouska;
- 22. 10. 1986, pátý den po příchodu k 3. rotě 11. brigády PS zběhl do Rakouska voj. v záloze German, který v noční době opustil neuzamčeným bočním vchodem objekt roty, podhrabal oplocení a s využitím improvizovaného žebříku překonal signální stěnu;
- 22. 1. 1987 zběhl do Rakouska příslušník 11. brigády PS voj. Šimonek, který využil rozdvojení pohraniční hlídky při prověřování příčin signálu na rotním signálním zařízení;
- 10. 2. 1987 využil voj. Bartaš od 5. brigády PS nepozornosti velitele hlídky při výkonu služby, pod pohrůžkou použití zbraně ho přinutil odložit samopal a otevřít průchod v signální stěně a zběhl do NSR;
- nízké bdělosti velitele hlídky využil také 29. 8. 1987 voj. Sikora od 15. brigády PS, odzbrojil ho a zběhl do Rakouska;
- 27. 7. 1988 využil své služby pomocníka dozorčího chovné stanice 11. brigády PS voj. Paulík, vyřadil signální oplocení, opustil objekt jednotky a zběhl do Rakouska;
- kontroly výkonu služby a aktivizace služebního psa na vnější straně trasy ženičně technických zařízení využil dne 12. 10. 1988 ke zběhnutí do Rakouska rtn. Konečný od 15. brigády PS;
- 12. 2. 1989 využil situace, kdy vyvážel z objektu jednotky odpadky voj. Trapp od 15. brigády PS a zběhl do Rakouska;
- dne 10. 2. 1989 si s použitím zbraně proti veliteli hlídky vynutil možnost zběhnutí do Rakouska voj. Švec od 4. brigády PS.

V hodnoceném období (1985-1989), kdy došlo celkově ke zběhnutí 20 pohraničnicků se projevovaly následující charakteristické zvláštnosti:

- většina zběhnutí (50 %) byla uskutečněna bezprostředně z výkonu služby, při čemž se zvýšil počet případů, kdy zběhové k uskutečnění

svého záměru užili pohrůžky použitím zbraně, nebo dokonce zbraně přímo použili (došlo k jednomu zranění velitele hlídky a k jednomu poranění služebního psa);

- zvýšil se počet případů, kdy ke zběhnutí dochází v krátké době (1-2 měsíce) po příchodu k rotě.

Každý případ zběhnutí byl podrobně a náročně prošetřen komisí náčelníka HS PS OSH, orgány VKR a orgány vojenské prokuratury a ke každému z nich byla přijímána opatření k nápravě zjištěných nedostatků a k odstranění bezprostředních příčin, které přímo umožnily zběhnutí uskutečnit.

Je třeba konstatovat, že ani u jediného případu nepramenil motiv ke zběhnutí bezprostředně z morálně politického stavu jednotky, nebo ze služby u Pohraniční stráže.

Na druhé straně však prakticky ve všech případech byly zjištěny konkrétní nedostatky, které poskytly zběhovi příležitost ke zběhnutí, nebo mu uskutečnění jeho záměru usnadnily. Především se jedná o:

- nepřesné a nedůsledné úkolování pohraničnicků funkcionáři roty a nenáročná kontrola plnění úkolů,
- nedostatky ve výkonu dozorčí a strážní služby,
- porušení stanovených zásad výkonu služby k ochraně hranic velitelem hlídky a nenáročné řízení činnosti hlídky,
- nerozhodná činnost velitele hlídky,
- nedostatky v technickém zabezpečení ochrany státních hranic a v zabezpečení objektů jednotek,
- porušení zásad vstupu do prostoru mezi trasou železnižně technických zařízení a státní hranicí.

II.

Boj proti výskytu zběhnutí pohraničnicků do kapitalistické ciziny tvoří u HS PS OSH ucelený systém, který představuje soubor

dlouhodobých i krátkodobých opatření, která mají především preventivní charakter a která lze rozdělit do několika oblastí:

1. Výběr nových příslušníků k Pohraniční stráž:

Výběr ke službě v Pohraniční stráž je prováděn podle stanovených kritérií orgány okresních vojenských správ a místními orgány SNB. Ještě před nástupem nových pohraničnicků do základní vojenské služby prověřují orgány PS souhrnně výsledky tohoto výběru a plnění stanovených zásad u jednotlivých krajských a okresních vojenských správ. Kvalita tohoto výběru se pravidelně vyhodnocuje u každého nástupního termínu a výsledky jsou každoročně předkládány k projednání v operativní poradě ministra vnitra ČSSR.

Toto opatření vedlo v posledních letech k celkovému zkvalitnění doplňku, o čemž svědčí fakt, že zatím co na příklad v roce 1986 bylo v doplňku zařazeno téměř 10 % odvedenců se závadami, tak v roce 1988 tento počet poklesl na necelá 4 %.

Po nástupu nových pohraničnicků a po jejich zařazení do výcvikových středisek provádějí velitelské a politické orgány PS v součinnosti s orgány VKR prověření všech odvedenců před jejich zařazením k pohraničním rotám. Na základě této prověrky je v každém nástupním termínu odesíláno 200-300 nováčků, u nichž jsou dodatečně zjištěny kádrové a další závady, k výkonu vojenské základní služby u ČSLA. Teprve na základě této prověrky jsou noví pohraničnicki zařazováni na pohraniční roty.

I v průběhu další služby je v tomto směru situace neustále sledována a prověřována; v případě zjištění signálů nasvědčujících možnostem zběhnutí, jsou přijímána důrazná preventivní opatření (pohraničnick je trvale nebo do prošetření signálu odvelen z roty apod.).

2. Významnou oblastí boje pro zběhnutí je celý system stranicko-politické a politicko-výchovné práce:

Jeho hlavním cílem je upevňování morálně politického stavu a kázně u jednotek, formování pozitivních politických a morálních vlastností pohraničnicků.

V jeho rámci jsou využívány osvědčené i nové a netradiční formy a metody formování pozitivního světonázorového zaměření pohraničnicků, objasňování mezinárodních a vnitropolitických otázek, získávání pohraničnicků pro politickou linii strany. Velká pozornost je věnována vysvětlování významu ochrany státních hranic a vojenské služby, rozvoji aktivity a iniciativy, upevňování vojenských kolektivů. Zvláště usilovně je na všech stupních veden boj proti šikanování a staromazáctví.

Nezastupitelné místo v celém tomto systému mají stranické a svazácké organizace, u nichž se především usiluje o zvýšení účinnosti a efektivnosti jejich práce a ke zvýšení jejich vlivu na činnost jednotek i pohraničnicků.

I když tato oblast má v systému boje proti zběhnutí převážně dlouhodobé funkce, je i zde celá řada forem a metod, které vývoj v této oblasti ovlivňují zejména vytvářením atmosféry odsouzení zběhnutí jako protispolečenského jevu. Na příklad v letošním roce, v době, kdy došlo v měsíci únoru ke dvěma zběhnutím, byly pro mobilizaci celé sestavy k boji proti zběhnutím využity právě probíhající výroční členské schůze a brigádní konference SSM.

3. Důležitou roli v boji za předcházení zběhnutí má celá oblast řídicí a organizátorské práce velitelů a náčelníků na všech stupních velení, zejména však u prvosledových pohraničních rot.

Hlavní úsilí je zaměřeno k tomu, aby služba a život u jednotek probíhal maximálně organizovaně, v duchu vojenských řádů a služebních předpisů, aby velitelé konkrétně úkolovali své podřízené, aby náročně kontrolovali a vyžadovali plnění úkolů. Jsou přijímána opatření, aby pohraničníci, ale ani funkcionáři nebyli přetěžováni službou, aby jim byl poskytován čas na odpočinek i kulturní vyžití a aby dostávali všechny materiální náležitosti.

V ochraně státních hranic jsou propracována taková opatření v systému i taktice výkonu služby, která by možnosti zběhnutí minimalizovala, jako na příklad zrušení jednočlenných pohraničních hlídek, určení takových zásad výkonu služby, aby nedocházelo k

rozdvojení hlídek, upřesnění zásad vstupu pohraničnicků do prostoru mezi trasu ženičně technických zařízení a státní hranicí.

Pozitivní roli sehrála i zkvalitněná příprava dozorčích důstojníků rot z řad poddůstojníků v základní službě a zvýšená pozornost kádrovému složení pohraničních hlídek.

4. Zvláštní místo v systému boje proti zběhnutí mají režimová opatření, jejichž cílem je maximálně ztížit nebo znemožnit uskutečnění zámyslu zběhnutí. Opatření přijímaná v této oblasti působí proti zběhnutí nejbezprostředněji. Díky jim se v posledních letech podařilo zabránit 6 případům pokusů o zběhnutí.

Nejdůležitější roli v něm má především přesný a náročný výkon služby dozorčích důstojníků rot, dozorčích rot a strážných, pravidelná denní i noční kontrola plnopočetnosti jednotek. Oplocení objektů jednotek a zapojení oplocení na rotní signální zařízení, přesné stanovení režimu opuštění jednotky, omezení pohybu v objektech jednotky v noční době, uzamykání budov a další opatření.

Opatřeními k zabránění zběhnutí se HS PS OSH zabývá soustavně a nepřetržitě:

- otázky boje proti zběhnutí jsou každoročně projednávány ve vojenské radě, pravidelně jsou zahrnovány do ročních i čtvrtletních vyhodnocení a rozborů morálně politického stavu a opatření jsou zahrnována do ročního plánu práce na všech stupních velení,
- mimo to je podrobně a náročně prošetřován a vyhodnocován každý jednotlivý případ zběhnutí a vždy podle jeho konkrétních zvláštností jsou přijímána opatření k odstranění nedostatků, včetně těch, které zběhnutí bezprostředně umožnily nebo usnadnily. V letech 1985 - 1989 byly vydány 4 rozkazy náčelníka HS PS OSH, které zásadním způsobem upravovaly činnost jednotek Pohraniční stráže a několik poučných rozkazů k jednotlivým případům zběhnutí.

Jednotlivé případy zběhnutí jsou také pravidelně rozebírány na shromážděních velitelů a ZVP brigád PS. Otázkám boje proti

zběhnutí je věnována také značná část kontrol všech součástí HS PS OSH a brigád PS.

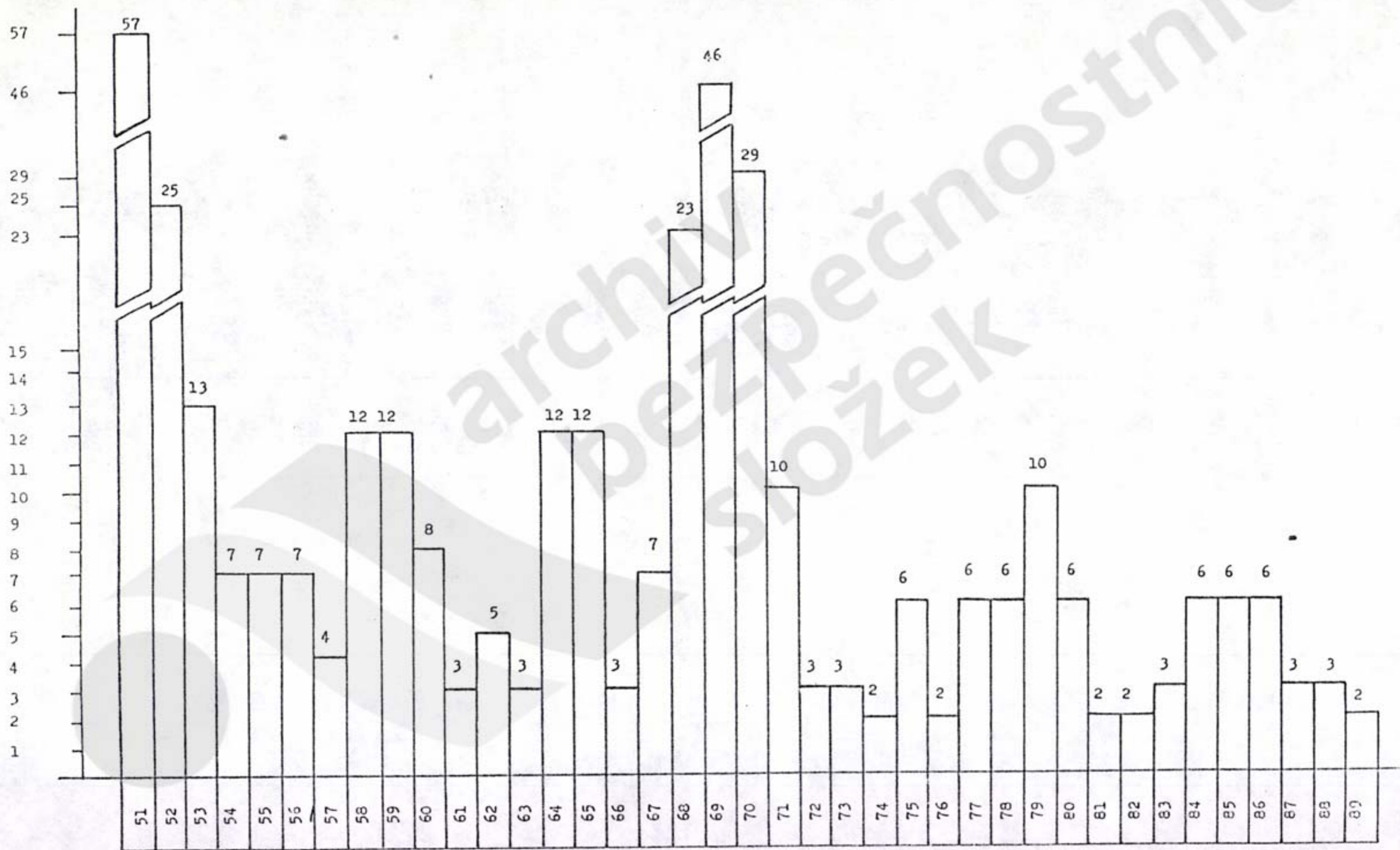
Závěr

Boji proti zběhnutí pohraničnicků do ciziny, který je v Pohraniční stráži považován za jeden z nejnegativnějších jevů, je věnována soustavná pozornost. Výsledkem opatření, která jsou k jeho minimalizaci přijímána je pokles počtu, zejména těch případů, na nichž se podílí nedostatky v řídicí, organizátorské a výchovné práci velitelů a dalších funkcionářů, organizovanosti vojenského života a režimu služby. Přes dosažené výsledky, rozbor příčin zběhovosti potvrzuje, že vedle realizace opatření k dalšímu zkvalitňování výběru povolanců k Pohraniční stráži a důmyslného využití připravované novelizace trestního zákona (§ 109) v právní výchově pohraničnicků (perspektivně se vytváří podmínky, aby ten, kdo bude mít zájem se mohl "podívat do světa" i bez spáchání závažného trestného činu, kterým si uzavírá cestu zpět do vlasti) musí vedení HS PS OSH a podřízených útvarů vyvinout maximální úsilí k realizaci dříve přijatých opatření ke zvýšení úrovně řídicí, organizátorské a výchovné práce, organizovanosti vojenského života a režimu služby. Dále zvýšit úsilí v boji proti šikanování, staromazáctví, zvýšit všestrannou péči o pohraničnický.

V ideově výchovné práci zvýšit úsilí proti iluzím a falešným představám přetrvávajícím v myšlení některých pohraničnicků o životě a možnostech mladých lidí v podmínkách kapitalistické společnosti.

Přehled počtu zběhů u PS v letech 1951 - 1969

Příloha č. 1

Přehled případů zběhnutí v letech 1985 - 89

Brigáda PS	Počet zběhů					Zběhnutí uskutečnilo				Doba pobytu u jednotky			
	Celkem	V roce					ze služby	z objektu jednotky	z prostoru za DZ	jiné	1 měsíce	2 měsíce	déle
		1985	1986	1987	1988	1989							
5	1			1			1			1			
9	2	1	1				1	1		1	1		
7	4	2	2					2	2			4	
15	5	2		1	1	1	3	1	1	2	2	1	
4	4		2		1	1	3		1	1	3		
11	4	1	1	1	1		2	2		2		2	
Celkem	20	6	6	3	3	2	10	6	2	2	7	6	7